

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Список нормативно-правових актів	5
1. Волонтерство як явище	6
2. Волонтерська організація	21
3. Правовий статус волонтера	42
4. Волонтерська діяльність у військовій сфері	54
5. Волонтерська діяльність при наданні соціальних послуг	67
6. Волонтерська діяльність у сфері роботи з ВПО	82

ПЕРЕДМОВА

Волонтерство як явище є актуальним і важливим у всьому світі з різних причин.

По-перше, як свідчить багаторічний досвід використання праці волонтерів, це ефективний спосіб вирішувати складні проблеми окремої людини та суспільства.

По-друге, волонтерство приносить у соціальну сферу нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем. Тому саме завдяки йому безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє вирішення.

По-третє, волонтерство – це спосіб, за допомогою якого кожний представник суспільства може брати участь у покращенні якості життя.

По-четверте, це механізм, за допомогою якого люди можуть прямо адресувати свої проблеми тим, хто здатний їх вирішити.

Актуальність питання волонтерства для сучасної України обумовлюється також і життєво важливою потребою у боротьбі із агресією Російської Федерації, із щоденною допомогою Збройним силам України, а також внутрішньо переміщеним особам. Сьогодні волонтерство стало потужним соціально-суспільним рухом, спроможним прийняти на себе частину повноважень державних та самоврядних органів, соціальних установ. Воно стало проявом самовідданої активності громадян та фактором самоорганізації суспільства.

Тому саме для України сьогодні цей суспільний інститут набуває особливої актуальності, а ефективна його діяльність має визначальне значення для існування та розвитку держави.

СПИСОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ:

1. Про соціальні послуги : Закон України від 19 червня 2003 року № 966-IV.
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 року № 5073.
3. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI.
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 № 280/97.
5. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV.
6. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 березня 2000 року № 1602-III.
7. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : указ Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016.
8. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755 IV.
9. Порядок ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру.

1. ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ЯВИЩЕ

Історія волонтерства

В Україні існує давня традиція суспільної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього. Осіб, які працювали у цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, добродійцями, добровольцями тощо. Настали нові часи і по-іншому стали називати таких людей – волонтери.

Разом із відновленням традицій благодійності як невід’ємна її складова в Україні активно розвивається і продовжує розвиватися волонтерський рух. Це благодійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом; гуманістична діяльність, яка спрямована на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства.

Усім відомі імена Костянтина Островського, Петра Сагайдачного, Івана Мазепи, Михайла Грушевського, які не тільки були відомими політичними діячами, але й меценатами і благодійниками¹.

У свій первинний суті поняття «волонтерство» прийшло до нас разом із категоріями «громадянське суспільство», «демократія», «громадські організації».

¹ Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. Р.Х. Вайпола, А.Й. Капська, Н.М. Комарова та ін. К. : Академпрес, 1999. 112 с.

Волонтерство – це фундамент громадянського суспільства. Без участі волонтерів важко уявити громадські організації й благодійність взагалі, без них унеможлиблюється якісний суспільний контроль за діями влади та бізнесу. Без волонтерів бракує енергії для будівництва суспільства, не вистачає сил і часу на людей, які потребують допомоги, не достатньо творчого потенціалу для розв’язання соціальних проблем.

На сьогоднішній день, зайняття волонтерською діяльністю набуває популярності та є поширеним у багатьох країнах світу, особливо в розвинутих: у Франції до волонтерської діяльності залучено 19,0 % населення, Німеччині – 34,0 %, США – майже 5,0 %, Японії – 26,0 %².

Хто такий волонтер?

Волонтер (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим.

Волонтер має право провадити волонтерську діяльність самостійно або як член волонтерської організації; пройти відповідну підготовку (інструктаж) для провадження волонтерської діяльності; підвищувати свою кваліфікацію; провадити волонтерську діяльність у гігієнічних та безпечних умовах; на забезпечення в разі необхідності спеціальним одягом, взуттям

² Про стан волонтерства у світі: звіт Організації Об’єднаних Націй від 5 грудня 2011 року. URL: <http://www.volunteer.kiev.ua> (дата звернення 23.11.2018).

та інвентарем, велосипедами, проїзними квитками в міському транспорті загального користування; підтримувати зв'язки з волонтерськими організаціями інших країн³.

Волонтерство як суспільний феномен реалізується через здійснення волонтерами волонтерської діяльності. В той же час слід зазначити, що на сьогоднішній день, все частіше зустрічаються випадки синонімізації таких понять як «волонтерська діяльність», «доброчинна діяльність», «благодійна діяльність».

В міжнародному праві «добровольцями» прийнято називати осіб, які добровільно за власним бажанням вступають в армію однієї з воюючих країн. Доброчинна діяльність, як правило, означає добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; активну участь громадянина у житті людської спільноти.

У Всесвітній декларації волонтерства, прийнятій у січні 2001 року, відзначено, що доброчинство – фундамент цивілізованого суспільства, воно привносить у життя потребу в свободі, безпеці, справедливості; спосіб збереження і зміцнення людських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зросту, через усвідомлення людського потенціалу⁴.

Сьогодні волонтер – це людина-доброволець, яка безоплатно допомагає людям, що потребують сторонньої допомоги. Таких волонтерів можна побачити

³ Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді: *Обличчя соціальної держави в рамках проекту «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям у громаді»* : зб. ст. Міжнар. наук. конф. для студ. та аспір. (м. Київ, 22–23 берез. 2006 р.) / [упор. Т. Лях; передм. Т. Басюк]. К. : Християнський дитячий фонд, 2006. С. 96–97.

⁴ Всеобщая декларация волонтеров. *Вестник благотворительности*. 1995. № 5 (21). С. 12–15.

в лікарнях, будинках-інтернатах. Вони також допомагають військовим та переселенцям.

Аналізуючи підходи до визначення волонтерства, яке вітчизняними та зарубіжними науковцями ототожнюється із поняттям «добровільна діяльність», зазначає, що дослідники тлумачать сутність даного феномена як: благодійність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту й процвітання спільнот і суспільства загалом; добровільницьку діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства та, не маючи цілей отримання прибутку, одержання оплати чи кар'єрного зросту; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям; волонтер – громадянин, що бере участь у вирішенні соціально значимих проблем у формі безоплатної праці; основу функціонування громадських організацій, форму громадянської активності населення; національну ідею милосердя та благодійності⁵.

У світовій практиці найголовнішою ознакою волонтерства є те, що волонтер частину свого вільного (особистого) часу, сил, енергії, знань, досвіду добровільно (без примусу та вказівок «згори») витрачає на здійснення діяльності, яка є корисною людям і суспільству загалом.

У Записці Генерального секретаря ООН, адресованій Комісії соціального розвитку Економічної та

⁵ Бондаренко З.П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05. К., 2008. 20 с.

соціальної ради ООН, виділено найважливіші риси волонтерства⁶.

Серед них:

– турбота про людей. Адже співчуття, моральна підтримка, допомога, піклування сприяють формуванню важливої для людського суспільства атмосфери – взаємопідтримки. Для соціально-педагогічної роботи це важливий ресурс, який допомагає створювати безпечне середовище для існування та розвитку кожного члена суспільства. Найважливішим рушійним механізмом виступає людський фактор, який вище схеми взаємовідносин «ти – мені, я – тобі». Для волонтерів характерними є формули: «я – тобі, ти – мені» та «я – усім»;

– солідарність і гуманна корисливість. Люди добровільно жертвують своїм часом заради встановлення взаємодовіри та причетності, що робить їх зацікавленими в благополуччі інших;

– духовна якість і громадянська чеснота. Адже його значення полягає не лише в тому, що ми робимо через любов та співчуття до інших, а й те, як це впливає на людину, яка надає добровільну допомогу, – «ми те, що ми робимо для інших»;

– багате джерело людського досвіду. Під людським досвідом розуміють досвід, який набуває людина в процесі взаємодії з іншими людьми, соціальними групами, державою. Милосердя, толерантність, солідарність, співробітництво, подолання конфліктів, лобіювання, емоційні й соціальні зв'язки, захист від небезпечного впливу тощо. Можливість ділитися,

⁶ Дружченко Т. Волонтерство в соціальній роботі : навч. посібник. К. : Главник, 2006. С. 95.

обговорювати, переймати більш ефективні форми, методи – це можливість напрацьовувати та вдосконалювати цей неформальний суспільний фонд вмінь та навичок встановлення й підтримки стосунків;

- нові інтелектуальні ресурси. Волонтери – це не лише виконавці програм, але й джерело нових ідей, нового життєвого досвіду;

- участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції. Громадянськість, взаємодовіра, солідарність і відповідальність, підкріплені соціальними відносинами, які базуються на схожих світоглядних установках і спільності обов'язків, є взаємодоповнюючими цінностями;

- етичний стандарт, який обумовлює якість людських взаємостосунків;

- забезпечення надійної платформи для відновлення зв'язків між людьми. Відомо, що людей завжди розділяли багатство, культура, релігія, етнічне походження, вік, стать. Волонтерство ж може бути одним з найголовніших засобів примирення та відновлення розділеного суспільства, оскільки ця діяльність здійснюється без дискримінації за певними ознаками;

- нове бачення соціальної діяльності. Воно полягає в новому ставленні до зайнятості в галузі соціального захисту.

Міжнародною експертною групою з питань волонтерства та соціального розвитку в 1999 р. були визначені три характерні особливості волонтерської діяльності:

- діяльність має бути неприбутковою;
- діяльність повинна бути добровільною, згідно з особистою волею індивідуума;

– діяльність повинна бути корисною кому-небудь, не тільки волонтеру, або суспільству загалом⁷.

У межах цієї концепції експерти визначили наступні типи волонтерської діяльності:

- взаємодопомога та самодопомога;
- філантропія та послуги іншим людям;
- участь або громадянський обов'язок;
- рекламно-пропагандистська діяльність або проведення кампаній.

Для України, як і для всього світу, волонтерство є актуальним і важливим з різних причин. По-перше, як свідчить багаторічний досвід використання праці волонтерів, це ефективний спосіб вирішувати складні проблеми окремої людини, суспільства та довкілля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо. По-друге, волонтерство приносить у соціальну сферу нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем. Тому саме завдяки йому безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє вирішення. По-третє, волонтерство – це спосіб, за допомогою якого кожний представник суспільства може брати участь у покращенні якості життя. По-четверте, це механізм, за допомогою якого люди можуть прямо адресувати свої проблеми тим, хто здатний їх вирішити⁸.

⁷ Вашкович В.В., Манзюк В.В., Рошканюк В.М. Волонтерська діяльність у змісті соціальної функції держави : монографія. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 200 с.

⁸ Лях Т.М. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник. К. : Версо-04, 2012. С. 96.